

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN-HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

MARGITTAI, Gábor

Ujjlenyomatok – Átkelés a szaharai Nagy Falon – Miért nem lehetett
Almásy László próféta a saját hazájában? / Fingerprints – Crossing the Great
Wall of Sahara – Why could not Laszlo Almásy a prophet in his own co-
untry? (2)

Eredeti közlés /Original publication:

Magyar Nemzet online, 2010. május 4., kedd 00:00

Elektronikus újraközlés/Electronic republication:

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.002.194

Dátum/Date: 2017. május / May 22.

filename: margittai_2010_Almasy02

Az elektronikus újraközlést előkészített?

/The electronic republication prepared by:

B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document

MARGITTAI, Gábor: Ujjlenyomatok – Átkelés a szaharai Nagy Falon –
Miért nem lehetett Almásy László próféta a saját hazájában? / Fingerprints –
Crossing the Great Wall of Sahara – Why could not Laszlo Almásy a
prophet in his own country? (2), *AHU MATT*, 2017, **pp. 1–10.** old., No.
000.002.194, <http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

Az interneten / At the internet

Kulcsszavak/Key words

magyar Afrika-kutatás, Almásy László nyomában Egyiptomban és Szudán-
ban

African research in Hungary, in the footsteps of László Almásy in Egypt and in Sudan

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS,
ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK-, DOKU-
MENTUM- ÉS ADAT-TÁR / THE FIRST HUNGARIAN FREE
ELECTRONIC SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS,
STUDIES, COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* Magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára / Writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian, Spanish, Italian and other – languages

* Az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött. / The materials in the database are free but access or downloading are subject to registration.

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikanisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig. / The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

UJJLENYOMATOK

Átkelés a szaharai Nagy Falon – Miért nem lehetett Almásy László próféta a saját hazájában? (2)

MARGITTAI, Gábor

Magyar Nemzet online, 2010. május 18., kedd 00:00

Expedíciónk a Nagy-homoktenger pereméről, Egyiptom egyik legtalányosabb oázisából indul, amelynek berber lakói az ősi szaharai életforma maradványait őrzik – amíg el nem söpri őket a nyugati tömegturizmus meg az arabosítás. Vannak még ma is szokásaik, amelyek barlangrajzokra kíváncznak. És vannak telepeseik, akik ebből igyekeznek busásan meggazdagodni.

A sivatagban csak egyszer lehet tévedni.

Beduin mondás

Negyedórája sem szeljük a buckákat ott, ahol „a semmi a végtelenséggel” határos, amikor expedíciónk ellátóautója menthetetlenül elakad. Északi szél borzolja a homoktengert, jócskán felmálházott kisterautónk kerekei egyre mélyebbre ássák magukat. A dombtetőről még látszanak Szíva-oázis porlepte pálmaligetei, sós tavai meg a termékeny mélyföldet körülvevő fennsík meredek sziklafala – az élet szigete mégis legalább olyan elveszett a Líbiai-sivatag mérhetetlen pusztaságában, mint a mi két autónk a dűnék között. Beduin sofőrünk egykedvűen lehámozza a vizespalackok, benzineskannák, sátorponyvák s egyéb tábori holmik kupacáról a két alumíniumtepsit, mely ilyen esetekben az egyedüli kiutat jelentheti a homok csapdájából, aztán hányni kezdi a vörössessárga homokot.

Kora reggel indultunk Szíva óvárosából, csöndes imát mormolva, a pányvákat utoljára ellenőrizve, akár valami kétszáz évvel ezelőtti karaván – hogy bevegyük magunkat a föld egyik legveszedelmesebb és legvonzóbb világába. Az Egyiptom jelentős részét elfoglaló Nyugati-

vagy Líbiai-sivatag szinte minden útja Almásy Lászlóhoz, a félreértett „angol beteghez”, a csonka életművű magyar sivatagkutatóhoz és felfedezéseihez vezet. Legalábbis számunkra, akik azért vállalkoztunk a vízforrásoktól és minden emberi élőhelytől sok száz kilométerre eső területek bekalandozására, hogy kövessük Almásy egyik legfontosabb kutatóútjának vonalát, amely Zarzurába, az elveszett oázisba – a ma már nem létező Szahara mélyére visz.

Eszeveszett lapátolás, tepsik a kerekek alá, kevés nyomaték, megint ásás, a borotvaéles alumíniumrácsok vészesen felágaskodnak, amint a teherautó igyekszik kikapaszkodni a laza homokból. A sivatagi autózás legfontosabb pillanata a civilizáció elhagyása: amikor az édesvíz birodalmából kilépő konvoj az utolsó pálmafához ér, az aszfaltút végén a sofőrök kikászálódnak, és szertartásos mozdulatokkal felére eresztik a gumiabroncsok nyomását, hogy azok jobban tapadjanak. A sivatagi autózás alapigazsága pedig az, hogy csak a bolondok indulnak útnak egy gépkocsival, mert az ember nem bízhatja az életét egyetlen tengelyre, olajsűrőre vagy csavarra. Ezért nem alkalmasak a célra a bonyolult elektronikájú szuperdzsipek, a homokkal szemben esélyük sincs; és erős, kitartó motorra is szükség van, mivel viszonylag nagy iramban, legalább 60–80 kilométer/órás sebességgel kell száguldani, különben soha nem jut ki a kocsí a süppedékeny útvesztőből. Almásy azt írja *Levegőben... homokon...* című, 1937-es könyvében, hogy bár sok tízezer kilométert bejárt autóval a Szahara úttalan útjain, semmi nem viselte meg annyira, mint a Szíva határában kezdődő és a Gilf el-Kebir hegységnél végződő Nagy-homoktenger átszelése.

Hossza kilencszáz, szélessége háromszáz kilométer

Amíg embereink küszködnek, a dombtetőn ácsorogva gyönyörködünk a homokdűnék láncolatában. Legszebbek a szablyát formázó, olykor több száz méteres magasságban tornyosuló, finom ívű szejfek vagy a mozgékony, tömzsi barkánok, amelyek annyi bosszúságot okoznak a Szahara betolakodóinak. Gyalog sem egyszerű felkaptatni a szűz emelkedőkön, hogy a dűne túloldalán a semmibe zuhanjunk; autóval azonban istenkísértés:

„A keleti, meredek lejtő mindig kemény, és az ember eleinte el sem hinné, hogy kellő nekifutással aránylag könnyen fel lehet rá hajtani az

automobilokkal. A nyugati oldal azonban, közel a bucka lábához, széles »folyékony« homoksávból áll. Ezen a laza homokon még lefelé is könnyen elakad az automobil, de szinte lehetetlen rajta fölhajtani. A Nagy-homoktengeren tehát, keletről jövet nyugat felé, még csak valahogyan át lehet kelni, de ellenkező irányban szinte leküzdhetetlenek az akadályok” – írja Almásy idézett könyvében.

Csak hogy az uralkodó széljárás formálta dűnék észak–déli irányba futnak a Gilf el-Kebir felé, a köztük húzódó folyosókban szerencsével és kitartó munkával leküzdhetők az akadályok. Jóllehet velünk ellentétben az expedíciók sosem Szívából indulnak, hanem ott fejezik be útjukat, mert az ellátmánytól megkönnyebbült autók már nem sülyednek el olyan könnyedén.

Mi sem természetesebb tehát, hogy indulás után azonmód elakadunk. Sivatagi vezetőnk homlokráncolva kijelenti, hogy fogalma sincs, mikor evickélünk ki a homoktengerből, és ha ilyen keservesen haladunk, mennyi időnk marad a Gilfre, Almásy László sivár édenkertjére. A teherautó kerekei kaparnak a homokban, az északi szél egyre erősödik, a levegő rohamosan hűl a szikrázó napsütésben – ám egy percig sem aggódunk, mert a Szahara egyik legszenvedélyesebb, legelszántabb kalauzára bízta életünket. A külön Khaled Khalifára, egy „berber” beduinra, akit múltja, ősei, ösztönei a sivataghoz láncolnak.

S hogy jó vagy rossz hír, azt nem tudjuk még: egy Almásy-rajongóra.

Szíva

A Líbiai-sivatag egyik legféltreesebb egyiptomi oázisában, a Nagy-homoktenger szélén fekvő Szívában nem csupán azért érdemes eltölteni néhány napot, mert a szaharai ókor legtalányosabb emlékeit kereshetjük fel, miközben a sivatag egyik legtalányosabb népcsoportjának vendégszeretetére bízhatjuk magunkat, de a türelmetlen várakozás időszakára kitűnő alkalom az akklimatizálódásra is. Testben és lélekben egyaránt. Sivatagi útra indulóknak olyan ez a hely, mint hegymászóknak az alaptábor: napok kellene, amíg átállunk a Szaharának kiszolgáltatott élet óvatos ritmusára. Vagy ha ez nem sikerült, a lábadozásra. Két napja várjuk vezetőnket, aki a távoli Baharijja-oázisból érkezik; s

amikor a zömök, nyugatias öltözetű, derűs arcú Khaled Khalifa végre beviharzik óvárosi szállodánkba, először szertartásosan meghajol, hogylétünk felől érdeklődik, s csak aztán ajánlja javasasszony nagymamája csodaszerét, a marmarija nevű gyógynövényt, mely véleménye szerint minden bizonnyal megoldást jelent problémánkra. Később bevallja: höguta ütötte, rákvörös képünket látva megriadt, hogy már indulás előtt veszélybe sodortuk az expedíciót. Ezer kérdéssel rohanjuk meg, de udvariasan kitér, mondván, még húst és gyümölcsöt kell vásárolnia, aztán megjavíttatni az egyik kocsit, este pedig családi ünnepségre hivatalos, amelyre jó szívvel invitál – de csak férfiak lesznek jelen, teszi hozzá diszkrétén.

Mint Salvador Dalí szürreális órái, úgy folynak le az asztalok szélé-ről a tányérszerű kovásztalan kenyerek, kis tálakban rizs, tészta, smaragdzöld szósz, csirkecombok hevernek szétszórva, fiatalemberek sürgölődnek teáspoharakkal és süteményestálakkal a tucatnyi turbános-fejkendős férfi körül: az egyik szívai oázisfaluban gyűlt össze két család, hogy szerződést kössön. A vőlegény égszínkéék szívai viseletben, mosolyogva fogadja a köszöntéseket, a menyasszony természetesen láthatatlan, mert a nők szobájában várja a pillanatot. Mindenkiből árad a méltóság és az összetartozás. A sok galabijás (bokáig érő, hosszú ujjú inges), kefijás (fejkendős) férfi közé egyszer csak betoppan egy finomabb arcú úriember, kezében laptoptáska, amelyből vaskos iratkönyvet húz elő. Ő a ma'azon, a jegyző. A vőlegény aláír, utána a lányos apa, majd a tanúk, aztán a hivatalos ember menne egymaga a lányhoz, de én fényképezőgéppel a kezemben loholok utána. Arcátlan vagyok, de olyasmiben lesz részem, amit nem könnyen felejték el.

Szívában a nők árnyékban élnek: leginkább otthonukba zárkózva, az egyiptomi iszlám világban is egyedülálló konzervativizmussal tartózkodva a férfiak világától. Amíg nincs házassági szerződés, addig a szerelmesek nem találkozhatnak; de általában ismerkedni sem nagyon van módjuk, hiszen a kamasz lányok sűrűn lefátyolozva lépnek ki az utcára. Hogyan talál mégis egymásra két szívai fiatal? Az ősi szokás szerint októberenként, az új termés idején megtartott fesztivál az egyetlen alkalom, amikor a lányok leplezetlen arccal járnak-kelnek a törzsek gyülekezőhelyén, a Gebel Dakurnál, a Dakrur hegyen. A férfiak ingyen dolgoznak egymásnak, szúfi imákat mondanak, s a földön ülve közös tálból csemegéznek – egyszersmind afféle lányvásár ez. Ha a fiú rokonszenvezik egy lánnyal, a nőrokonok (!) mennek megkérni a kezét – de megeshet, hogy az eljegyzés után csak jó pár évvel tartják

meg az esküvőt. Addig évente kétszer látogatható a leány, kizárólag a családtagok jelenlétében, a fiatalember vihet neki apró ajándékokat, de nem érintkezhetnek. Egyébként a nőknek van döntési szabadságuk, ami olyannyira igaz, hogy Szívában gyakoriak a válások.

A ma'azon lekuporodik egy félreeső, lefüggönyözött szobában, én mellé ülök kissé megszeppenve, mellettem a vőlegény bátorító mosollyal; aztán az ajtón kilép egy karcsú lány hollófekete, aranyos szegélyű burkában, csak riadt szeme villog a keskeny résben. Sebtében írni alá a papírokat, már túlesne az egészen, ám a jegyző a törvény szigorával lép fel: igazolni kell, kérem szépen, a személyazonosságot. Két világ: a hagyományos szívai és a bürokratikus egyiptomi ütközik össze, persze a bürokrácia győz, s a menyasszony bizonytalan kézzel fölhajtja fátylát – én szégyellem magam igazán –, a csinos, éretlen arcot pír önti el, amint aláírja és ujjlenyomatával hitelesíti a szerződést. Visszamegyünk, a közeli mecset sejkje imát mormol, az ifjú vőlegény megszorítja a lány apjának kezét, így mondanak hármásban rövid, de áhítatos esküt.

Expedíciónk mindenese

A fiatalembert Ahmednak hívják, ő lesz expedíciónk mindenese.

Kelet úgy gyűlölte Nyugatot – és ez az érzés kölcsönös volt –, hogy amikor eljött a leszámolás ideje, a keleti férfiak fölálltak egyetlen sorba, a nyugatiak hasonlóképp velük szemben, és addig nyilazták, hajigálták kövel egymást, amíg az egyik arcvonal össze nem omlott, és a harcosok meg nem futamodtak. Ez az őskor hamisítatlan harcmodora, barlangrajzokon láthatjuk viszont – jó pár ezer évvel korábbi időkből. A löfegyverek korszakában ugyanez történt – természetesen sokkal nagyobb emberáldozattal. A hatvan kilométer hosszúságú teknőben fekvő Szíva-oázis keleti és nyugati része között ma már viszonylagos béke honol, s ha mégis vita vagy összetűzés támad, „csak a rossz emberek, a rossz családok fordulnak a rendőrséghez, de többé senki nem tiszteli őket” – tudjuk meg Szaid Isza Ahmedtől. Az ötven év körüli kereskedőnek takaros kis boltja van Szíva főterén, a szukban, és megbocsátó mosollyal felel kérdéseinkre, miközben a müezzín esti imája betölti az utcákat.

Szíva a nagy kivétel a Líbiai-sivatagban, sőt egész Egyiptomban: ez az oázis a legkeletibb berber nyelvsziget – már ameddig fenn tud

maradni. Egy emberöltővel ezelőtt itt még keserves munkával verték a kisdíákok fejébe az arab nyelvet, a többség nem is tanulta meg sosem; mára viszont rohamossá vált az arabosítás és vele az anyanyelv térvesztése. Az oázislakók persze nem kedvelik, ha berbernek, azaz barbárnak hívják őket, inkább amazighnak (ejtsd: amazir), „szabad embernek” tekintik magukat, Észak-Afrika több mint tízmillió berber őslakosához tartozván, akik többnyire nomád-félnomád életmódot folytatnak a Kanári-szigetektől Szíváig. S hogy bonyolultabb legyen a képlet: ha néhány percet álldogálunk a szukban, csakhamar feltűnnek a sötét bőrű szívaiak között a pecsenyepirosra égett, fehér bőrű, vörös szakállú, nagy csontú fickók, akik ugyanolyan galabiját és fejkendőt hordanak, ugyanúgy ülik meg az öszvért, mint a többiek, csak talán lejjebb ér a lábuk. Mintha derék müncheni turisták igyekeznének elvegyülni. Ők feltehetően a berberekkel összeolvadt vandálok leszármazottjai – aminél kevés bizarrabb látvány van a sivatag közepén.

Meghökkentően régies, történelem előtti korszakokba nyúló műveltség hordozója a szívai berber kisebbség, hitvilágában iszlám és „pogány” hiedelmek keverednek, s mindent elsöprő a rettegés a sivatag gonosz dzsinnjeitől, amelyek elragadják a magányosan kóborló embereket. Elsöprő – volt – az idegen behatások gyűlölete is: az arab invázió idején Szíva uralkodói például ókori múmiákkal szórták tele a forrásokat, hogy a fertőzött víz elpusztítsa a hódítókat.

– Vallásunk szerint pokolra jut, aki gyilkol – kanyarodik vissza a jelenhez Szaid Isza Ahmed. – Ilyenkor persze be kell vonnunk a rendőrséget is, de a végső szót a tizenegy törzs érintett vezetője, a sejk és az őt segítő öregek tanácsa mondja ki. Verekedéskor a bántalmazónak öt-husz ezer egyiptomi fontot (nagyjából 175–700 ezer forintot – M. G.) kell fizetnie az áldozatnak a sérülés mértékétől és a munkaképesség elvesztésétől függően.

Duncan Ridgely

– S ha nem történik meg a kárpótlás?

– Igen, előfordulhat a vérbosszú.

– Nagy hullám vetett ide bennünket. Olyan helyet kerestünk, ahol még egyszer biztosan nem következhet be az, ami kis híján elpusztította a családomat – magyarázza Duncan Ridgely csendesen. Ülünk gőzölgő teveragunk fölött az esti óváros egyik tetőteraszán, s döbben-

ten hallgatjuk a köpcös, kissé elhízott angolt, aki paradicsomi tengerpartra ment föl – de homokdűnéről jött le. Duncan, akit neve furcsa hangzása miatt a gunyoros szívaiaak csak Mish Donkeynak, azaz Nem Szamárnak becéznek, öt éve települt feleségével és három gyerekével az oázisba, miután a föld legszárazabb pontján egyszerűen ráböktek a térképre. Afféle sokkterápia volt ez nekik, mint amikor a ló ledobja az embert, s azonnal visszaül rá, különben örökre rettegni fog tőle – igaz, ők másik lóra nyergeltek át. Nem sokkal azt követően jöttek Szívába, hogy a cunami mind az ötüket elsodorta Srí Lankán.

Duncan szabadúszó paparazzóként kereste a kenyerét, aztán a brit The Sun bulvárújságnak dolgozott, s amikor megunta, internetes kereskedésbe vágott, végül a pörgésben lassan kiégve elszánta magát arra, hogy kilép a nyugati civilizációból – annak azért minden előnyét megtartva. Mint meséli, Srí Lankán vásároltak birtokot, festői helyen, kis halászfaluban, ahonnan csak pár percet kellett sétálni a tengerhez. 2004 karácsonyán érkeztek felavatni új életük színhelyét: a gyerekek kibontották ajándécsomagjukat, a parton vacsoráztak gyertyafénynél, másnap reggel pedig Duncan leballagott fürdeni hétéves fiával. Éppen háttal voltak az óceánnak, amikor meglátták egy szállodai alkalmazott halálra dermedt arcát. A férfi megragadta fia kezét, és egy szál fürdőruhában futottak az életükért, csakúgy, mint följebb az asszony a két kislánnyal. Menekülő katonai teherautóra kéredzkedtek fel – de azt felborította a szökőár, s fiukat csaknem magába szippantotta a roncsok, biciklik, állattetemek törmelékével. Pálmafára másztak, de ekkor meg a legnagyobb lánygyerek tűnt el: fák közé szorult hűtőszekrény ajtaját megmarkolva kerülte el, hogy az ár a mélybe rántsa. A szülők a gyerekeket a víz fölé tartva vonszolták magukat egy roskadozó házig, mindenki együtt volt végre; s amikor a hullámok ostromolni kezdték a falakat alattuk, arra gondoltak, legalább kéz a kézben halnak meg – de az egyik fal összeomlott, így a hullákkal zsúfolt vízben utolsó erejükkel kapaszkodtak egy magasabb dombra.

– Rosszkor voltunk rossz helyen, ennyi – mondja fanyarul Duncan Ridgely. – Mindössze huszonnégy órát töltöttünk Srí Lankán; még mindig próbálom eladni a birtokot. A sivatagban talán nem ér ilyen baleset bennünket.

Néhány órával korábban, az alkonyodó óvárosban ténferegve futottunk össze a brit férfival: rövidnadrágjában, sörhasával, egy ház tetején mérőléccel egyensúlyozva meglehetősen valószínűtlen látványt nyújtott. Panzióját építi, terjeszkedik. Letelepédése után a család rögz-

vest turisztikai vállalkozást nyitott: megvásároltak és felújítottak egy romos épületet az óváros, Sali természetvédelmi területén, hogy vastag pénztárcájú nyugatiakat csábítsanak ide. S a szívai élet bugyraiba kalauzolja őket megmutassák: lehet egyetlen számmal, apró vályogházzal, minden társadalombiztosítás, pénz és bankkártya nélkül is tökéletes boldogságban élni. Egyszerű családokhoz viszik vacsorázni vendégeiket, hogy bevezessék őket az oázisélet hétköznapi szertartásaiba, mindabba, ami olyannyira értelmezhetetlen és távoli egy nyugati lélek számára. Ám mivel itt a forró nyár elviselhetetlen és búskomor, vásároltak birtokot, építettek panziót Romániában, a Máramarosi-havasokban is – ott pedig az archaikus román pásztorvilágba hajítják be turistáikat.

– Télen Szíva, nyáron Máramaros: ugyanolyan összetartozás, ugyanolyan törzsi társadalom mindkét helyen, és ugyanolyan irigyek a havasi románok, mint a szívai berberok – sorolja nevetve Duncan –, de ezek még legalább valódi közösségek.

Ezt is egy nyugat-európainak kellett kitalálnia: afrikai brit húz busás hasznát a régi Magyarország egyik legszebb, legrégebbi vidékéből. Ez aztán a multikulti!

– Azért ne irigyeljék Duncanékat – mondja a tetőteraszra érkező Khaled Khalifa, sivatagi vezetőnk, miután az örök szárazság birodalmába, homokdűnék közé épített házába távozik az angol. – Gyerekei, bármilyen talpraesettek is, sosem fognak beilleszkedni a szívai társadalomba, és nem tudnak olyan fiú-lány kapcsolatot kialakítani, amelyet megszoktak saját kultúrájukban.

Eszünkbe jutnak Szaid Isza Ahmed intő szavai: törzsbéli csak törzsbélivel házasodik.

Utolsót rándul a teherautó, aztán kiszökik a homokcsapdából, az újdonsült berber vőlegény, Ahmed és társa, Manszur, a mindig egykedvű beduin rögzíti az alumíniumtepsiket; s mi is visszazállunk Khaled mögé a „vezérdzsipbe”. Az északi szél egyre vadabban fúj, a levegő egyre hidegebb, de mi hátat fordítunk Szívának, s növekvő kedvvel indulunk be a dűnék labirintusába, hogy jó időre elszakadjunk mindentől, ami az élet alapja.

(Folytatjuk)